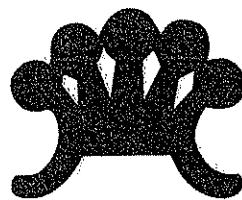

ISSN 1016-4537

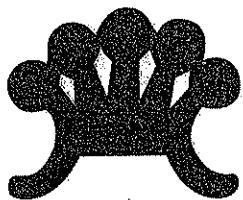
FRANKOFONI

Charles Baudelaire Özel Bölümü (XX) / Dossier Charles Baudelaire (XX)
Çeşitli İncelemeler / Considérations générales

FRANKOFONI

Charles Baudelaire Özel Bölümü (XX) / Dossier Charles Baudelaire (XX)
Çeşitli İncelemeler / Considérations générales

ISSN 1016 - 4537

FRANKOFONİ

Fransız Dili ve Edebiyatı İnceleme ve Araştırmaları Ortak Kitabı
Revue d'études et recherches francophones

Sahibi

Directeur de la publication

Uluslararası Eğitim Öğretim Basın Yayın Matbaacılık
Turizm Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Adına
Serhat Kurbanı TURAN

Kurucu

Fondateur

Tuğrul İNAL

Sorumlu Yazı İşleri Medürü

Rédacteur en chef

Tuğrul İNAL

Yazı Kurulu

Comité de rédaction

Kemal ÖZMEN, Jale ERLAT, Nizamettin KASAP, Özlem KASAP, Pierre BASTIN, Damla ŞIKEL,
Ceren ÖZGÜLER, Eylem Aksoy ALP

Fransız Elçiliği Kültür Servisi'nin Katkılarıyla Hazırlanmıştır.

Publié avec le soutien des Services Culturels de l'Ambassade de France.

Araştırma/İnceleme yazılarının sorumluluğu yazarlarına aittir. Ortak Kitabı bağlamaz.

La responsabilité des études incombe aux auteurs

L'organisme éditeur n'est aucunement responsable.

Adres/Adresse

Konur 2 Sokak 36/13 Kızılay - ANKARA

Tel : 0312 - 425 39 20

Fax: 0312 - 417 57 23

Frankofoni Ortak Kitabı MLA (Modern Language Association of America) ve Ulakbim
kapsamındadır.

L'ouvrage collectif Frankofoni est cité dans l'index de MLA (Modern Language Association of America) et de Ulakbim

Bizim Grup Basımevi Yayın Dağıtım Ajans, Tanıtım, Org. Yay. Dağ. San. ve Tic. Ltd.Şti.

Tel: (0312) 431 88 81 - 418 18 03 • Faks: (0312) 418 18 69

Imprimerie Bizim Grup Basımevi

FRANKOFONI'ye gönderilen yazıların değerlendirilmesinde hakemliklerine başvurduğumuz öğretim üyelerine teşekkür ederiz.

Yayın Kurulu

Nous remercions les membres du corps académique qui ont prêté leur concours à l'évaluation des articles envoyés à la revue Frankofoni.

Prof. Dr. Gönül YILMAZ

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi

Georges FRÉRIS

Université Aristote de Thessalonique, Grèce

Prof. Dr. Ekrem AKSOY

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Tuna ERTEM

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Prof. Edmond NOGACKI

Faculté des Lettres, Langues, Arts et Sciences Humaines
Université de Valenciennes et Hainaut-Cambrésis, France

Prof. Dr. Tanju İNAL

Bilkent Üniversitesi, Uygulamalı Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara

Prof. Dr. Hasan ANAMUR

Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul

Prof. Dr. A. Hamit SUNEL

Bilkent Üniversitesi, Uygulamalı Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara

Prof. Dr. Sevim AKTEN

Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Erzurum

Prof. Dr. Magdalena WANDZIOCH

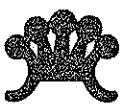
Université de Silésie, Institut d'Etudes Romanes, Pologne

Prof. Dr. Bahadır GÜLMEZ

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir

Prof. Dr. Arzu ETENSEL İLDEM

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Prof. Dr. Cengiz ERTEM
Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara

Prof. Dr. Nedim KULA
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Prof. Dr. Emin ÖZCAN
Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Prof. Dr. Aleksandra GRZYBOWSKA
Université de Silésie, Institut d'Etudes Romanes, Pologne

Barbara BLACWELL Gülen
Bilkent Üniversitesi Uygulamalı Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara

Lelia TROCAN
Université de Craiova, Roumanie

Dr. Abidin EMRE
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Zeynep MENNAN
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Prof. Dr. Kubilay AKTULUM
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

Dr. Şirin YENER
Bilkent Üniversitesi, Uygulamalı Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara

Pierre BASTIN
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara

İçindekiler / Sommaire

CHARLES BAUDELAIRE ÖZEL BÖLÜMÜ (XX) DOSSIER CHARLES BAUDELAIRE (XX)

Baudelaire İçin Dramatik Bir Okuma (XI)	
Senfonik Şiir (IV) – Bir Empati Denemesi	
Tuğrul İnal	3

Baudelaire'de <i>Kalabalıklar</i> : Toplumbilimsel Bir Yaklaşım	
M.Emin Özcan.....	19

Baudelaire'de Doğanın İşlevsizliği	
Nedim Kula	31

ÇEŞİTLİ İNCELEMELER CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES

Sanat ve Yaratıcılık	
Burhan Günel	43

İlk İnsandan Günümüze Ölüm/süzlük	
Ekrem Aksoy	51

Kurgudan Sahneye Ölüm Canlar	
Hanife Nalan Genç	59

«Intrusion» dans un sonnet de Mallarmé	
Claude-Alain Chevallier	77

Segalen ou la passion de la différence : le concept à l'œuvre dans l' <i>Essai sur l'exotisme</i>	
Jean-Pierre Zarader	87

Gerçeküstüçülüğün Felsefesine Bir Giriş	
Tuğrul İnal	101

La Nostalgie du paradis perdu dans <i>La Vieillesse de Simone de Beauvoir</i>	
Graziella-Foteini Kastellanou.....	111

<i>Le Malentendu de l'incommunicabilité à une mort «absurde»</i>	
Nizamettin Kasap	123
<i>Ölümün Gölgesindeki Kadın</i>	
Aylin Bayrakçeken Akın.....	143
Du tragique et du comique dans <i>Fin de partie</i> de Beckett	
Şengül Kocaman.....	151
Quand « la morale est remplacée par l'esthétique de la scène » : <i>Les Paravents</i> , guerre contre/pour l'abject	
Özlem Kasap.....	169
Dany Laferrière : Noir et blanc à Montréal	
Arzu Etensel İldem	181
Ecrire avec la voix du peuple: Le cas d'Annie Ernaux	
Eylem Aksoy Alp	189
Le monde grotesque dans <i>Instruments des ténèbres</i> , <i>Dolce agonia</i> et <i>Une Adoration</i> de Nancy Huston	
İzabela Front.....	201
Le néofantastique belge : le cas d'Anne Duguël. Existe – il un fantastique au féminin, un fantastique «gender», un fantastique féministe ?	
Katarzyna Gadomska.....	213
Le « miroir» des souvenirs ou le message altruiste de Ljubica Milićević aux enfants et aux adolescents	
Ljiljana Matic	227
La nostalgie ou le double sens du « mal du pays » de l'ex-patrié à travers la littérature grecque de la migration	
Olympia G. Antoniadou.....	237
Simgesel Düşünce Açısından Haşim'in <i>Merdiven</i> Şiirini Bir Yeniden Okuma Denemesi	
Abdülhalim Aydin	249
Tahsin Yücel'in <i>Gökde/en</i> Adlı Romanında Uzamın Düşüngüsel Anlamı	
Haluk Turgut	261
“Ecce Homo Maria” ya da Ferit Edgü'de Azın Çokluğu	
Kemal Özmen.....	267

Haydar Ergülen'den Aşkın Avlusunda Yazılan Aşk Şiirleri Antolojisi Hâle Seval	277
Nedim Gürsel'in Allah'ın Kızları Medine Sivri	285
Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı Adlı Romanında İnsan-Varlık Bilgisi Çözümlemesi Hâle Seval	303
Les discours de voyage : Alternances entre le vécu et le connu Buket Altınbükent	319
Çeviri'de Anlam : Yorumlayıcı Anlam Kuramı Işığında Bir Sorunsallaştırma ve Gerekçelendirme Denemesi Nazik Göktas	329
Müzik ve Metinlerarasılık (II) : Kuram Kubilay Aktulum	343
Varolanın Doğasına Yolculuk Olarak Sanat Üzerine Bir Deneme İsmail Demirdöven	365
Bir Baudelaire Çevirisi : Hilmî Yavuz Tuğrul İnal	373
Les Annales Tuğrul İnal	375
La revue FRANKOFONI dans l'édition internationale Anissa Benzakour Chami	381
Yayın Özeti	387

ÇEVİRİ'DE ANLAM YORUMLAYICI ANLAM KURAMI İŞİĞINDA BİR SORUNSALLAŞTIRMA VE GEREKÇELENDİRME DENEMESİ

Nazik GÖKTAS*

LE SENS DANS LA TRADUCTION ESSAI DE PROBLÉMATISATION ET DE RECHERCHE DE CAUSES À LA LUMIÈRE D'UNE THÉORIE INTERPRÉTATIVE DE LA TRADUCTION

La Notion de "sens" a eu toujours une place importante à travers l'histoire de la traduction. Qu'est-ce que c'est le sens? Peut-on le saisir totalement? Peut-on transférer ce sens d'une manière à produire la même émotion, le même effet avec la même forme dans une autre langue? On va chercher, dans cette étude, les réponses de ces questions, le sens, la compréhension et le sens en traduction à partir de la théorie interprétative développée par M. Lederer et D. Seleskovitch. Le premier but de l'étude est de décrire la théorie, née au coeur de l'ESIT (Université Sorbonne Paris III). Deuxièrement, nous nous proposons également de décrire le travail cognitif du traducteur au moment de la saisie du "sens" et de sa réexpression, en mettant le traducteur au centre, tout au cours de l'activité de la traduction.

Mots-clés: *La théorie interprétative de la traduction, M. Lederer, D. Seleskovitch, le sens, la compréhension, unité de sens, la traduction écrite/l'interprétation, le traducteur.*

MEANING IN TRANSLATION A STUDY OF PROBLEMATIC AND SOLUTIONS IN THE LIGHT OF INTERPRETIVE TRANSLATION STUDIES APPROACH

The concept of 'meaning' has always had an important place in Translation Studies throughout its history. What is meaning? Can it be wholly understood or grasped? Can this grasped meaning then be conveyed into another language in the same way, with the same affect and causing the same impact? These are some of the questions studied and the answers are provided within the scope of the Interpretive Translation Approach developed by Marianne Lederer and Danica Seleskovitch. The subject in question is basically meaning in translation. The initial aim of the study is to describe the approach as developed in the Paris School of Translation. Secondly, the study strives to shed light on the cognitive processes of the translator, the focal point of translation, during the understanding, grasping and rewriting in another language stages undertaken in the process of translation.

Keywords: *Interpretive Translation Studies, M. Lederer, D. Seleskovitch, meaning, understanding, units of meaning, written/oral translation, translator.*

* Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çeviri Bölümü Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

nazikg@hotmail.com

1. Çeviri Kuramlarına Tarihsel Bakış

Çeviri kaynakçasında, çeviri tarihinin bilim öncesi diye de adlandırılan 2. Dünya Savaşı'ndan önceki döneme ait çeviri kuramları, çeviri üzerine genel söylemler, karmaşık izlenimler, çeviriye ilişkin kurallar ve öneriler biçiminde daha çok yöntemsel düzeyde çeviri sonuçlarını gerekçelendirmeye odaklanmış, çoğunlukla büyük yazarları çevirme ilkesi gibi öznel algılamalar, yorumlar, değerlendirmeler bulunur (Delisle, 1982; Stolze, 1993; Zuber, 1994; Oseki-Dépré, 1999; Bengi-Öner, 2001; Yazıcı, 2001; Eruz, 2003; Yücel, 2007 vd). Kuramsal çalışmaların ve uygulama ile somutlaştırılmaya çalışılan çeviri kuramı arayışının devam etmesi bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Çevirmen, yazar Theodore H. Savory, çeviri tarihi boyunca yazınsal yapıt çevirmenlerinin bıraktığı bu tutarsız, bazen de çelişkili, büyük bir çeviri kaynakçası görünümündeki gözlem birikiminden hareketle, “*yazın yapıtı çevirmenleri deneyimlerini kuramsallaştıramadılar; uygulamaya dayanan çarpıcı bir örnekle, genel çeviri kuralları, kanunlar ve kuramsal varsayımlar ortaya koymak yerine, çeviri sanatının kişisel kavramlarını doğrulamaya giriştiler; dolayısıyla, yöntemleri bilimsel değildi*” (akt. Delisle, 1982: 48) der. Kanadalı çeviribilimci J. Delisle'in de belirttiği gibi (1982: 48-49), 50'li yıllarda başlayarak kuramsal çalışmalar görülmeye başladı. Dilbilim ve özellikle budunbilim, toplumbilim, ruhbilim gibi diğer alanlardaki gelişmeleri de içine alan daha bilimsel veya daha dizgesel bir araştırma içine girdiler. Kuralcı değil bireysel olan çalışmalar öncekilerle göre daha nesneldi. Kişisel izlenimler ve değer yargıları daha önemsiz bir yer tutuyordu. Bu çalışmalar başarılı olmamakla birlikte, çok farklı açılarından çeviri olayını anlatmayı, dil ile düşünce arasındaki ilişkileri en iyi şekilde açıklamayı deneyen çalışmalardı. Bu değişim sürecinin sonunda çeviribilimi gerçek amacını ve yöntemlerini belirlemiş durumdaydı. J. Delisle, önerdiği çeviri öğretimi modelinde de yer vermediği yazınsal çeviriyi dışında tutarak çeviri alanında yapılan çalışmalara en büyük katkıyı yapan kuramçı ve yapıtları şöyle dizgeleştirir: Jean-Paul Vinay ve Jean Darbelnet'nin "*La Stylistique comparée du français et de l'anglais*" (1958); Eugène Nida'nın "*Toward a Science of Translating*" (1964) ve "*The Theory and Practice of Translation*" (1969); John C. Catford'un "*A Linguistique Theory of Translation*" (1965); Alexandre Ljudskanov'un "*Traduction humaine et mécanique*" (1969). Bu yapıtlara Georges Mounin'in "*Les Problèmes théoriques de la traduction*" (1963) adlı yapıtı ile Stanley Norman Weissman'ın pek bilinmeyen "*Foundations of a Theory of Translation For National Languages* (332 sayfa)" (1965) adlı yayımlanmamış bir felsefe tezi ve Paris III- Nouvelle Sorbonne Üniversitesi'ne bağlı Paris Çeviri Okulu (Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs, ESIT) araştırma grubunun katkısını ekler. Çalışmaları pek bilinmeyen Paris Çeviri Okulu araştırma grubunun en büyük katkısı, *Yorumsal Çeviri Kuramı*'nı çeviri eğitiminde kullanarak yerleştirmek olmuştur. Paris Çeviri Okulu, dilbilimsel çeviri kuramı ile

anlamın çözümü üzerine kurulmuş ve karşılaştırmaya dayanan, çevirmeni merkeze koyan, bilişsel süreç odaklı bir yaklaşım gösterir. J. Delisle (1982: 50-51)'e göre bu okulu temsil eden görüşler tarihsel açıdan sıralandığında aşağıdaki kuramcılar ile onların yapıt ve makalelerine mutlaka yer vermek gereklidir:

Danica Seleskovitch: "*L'interprète dans les conférences internationales*" (1968), "*Exégèse et Traduction*" (1973) (makale), "*Language, langues et mémoire*" (1975), Karla Dejean Le Féal: "*Traduire: les idées et les mots*" (1976) (makale), "*Lectures et improvisations: Incidences de la forme de l'énonciations sur la traduction simultanée (français-allemand)*" (1978), Mariano Garcia-Landa: "*Les déviations délibérées de la littéralité en interprétation de conférence*" (1978), Maurice Pernier: "*Les fondements sociolinguistiques de la traduction*" (1978); Marianne Lederer, "*La traduction simultanée, fondements théoriques*" (1979), Jean Delisle: Paris Çeviri Okulu'nda okutulan *Anlam Kuramıyla* aynı doğrultudaki "*L'analyse du discours comme méthode de traduction*" (1982).

J. P. Vinay'a göre bir çeviri kuramının kuram olduğunu kanıtlaması, ancak çeviri eylemini kolaylaşdırması ve çeviri için uygulanabilir kurallar ortaya koyması ile olanaklıdır (bkz. Delisle, 1982: 51). Filozof, çeviribilimci ve felsefe çevirmeni J.R. Ladmiral de, benzer şekilde, bir kuramdan beklenenin, "*çevirmenin işini yaparken kavramlaşmasına yardım etmesi, karşılaştığı güçlükleri sorunsallaştırması ve bunları açıklamasıdır*", ifadesiyle tanımlamıştır (Ladmiral, 1979: 116).

Çevirinin temel sorunu "anlam", genel ve çeviribilim alanında olmak üzere birçok yazar, çevirmen, dilbilimci, dil felsefecisi, çeviri kuramcısı olmak üzere çeviri ile ilgilenenler tarafından çeşitli bilim dalları ve alt alanların verileri ışığında tanımlanmış, çeşitli bilimsel toplantınlarda ele alınmıştır. (Mounin, 1963; Ladmiral, 1979, 1987; Culioli, 1987; Pernier, 1984; Sartre, 1985; Lederer, 1994/2005). Çeviri, iletişimden doğan, bilişsel, kültürel ve toplumsal bir etkinliktir; bir dildeki bir anlamı, ya da bir dilde ifade edilen bir cümlenin anlamını, bir duyguyu ve bir kültürü başka bir dile aktarmak/başka bir dilde yeniden ifade etmektir. I.Oseki-Dépré'nin sözleriyle, "*iki dil arasında çeviri karmaşık bir işlemidir (...). Bu düzeyde bir çeviri etkinliği bir dilde anlaşılan şeyleri ötekine geçirmektir*" (Oseki-Dépré, 1999: 13) ya da J.O. Grandjouan'nın tanımladığı gibi, "*çeviri edimi, iyi bilinen bir dilde çok iyi anlaşılmış olan bir şeyi, çok iyi bilinen bir dilde, yeniden, yazılı olarak ve en iyi şekilde söylemek*" (akt. Delisle, 1982: 36)'tir. J. Delisle'in tanımına göre ise, çeviri "(...) çevirmene dayatılan sınırlar içinde ve iletişimin özünden gelen parametrelere göre kaynak metnin anlamını yorumlamak ve her iki dil arasında bir eşdeğerlik ilişkisi kurmaya çalışarak bir erek metin üretmek olan dillerarası bir aktarımıdır" (Delisle et d'autres, 1999: 83). Bu tanımlar gibi, anlama ve kavrayışa vurgu yapan tanımlarda özgün metnin anlamının tümüyle anlaşılmış, kavranmış olması her zaman

bir ön koşuldur. Bir başka söyleyişle çeviri ediminde anlam konusu öncelenmiştir ve birçok çeviri kuramcısı tarafından çeşitli bilim dalları ve filozof, dil felsefecisi, dilbilimci, eğitibilimci, ruhbilimci, yazar ve çevirmenler tarafından konulaştırılmıştır. Çeviride asıl aktarılması gerekenin anlam olduğu karşılaşılan birçok çeviri tanımında da ifade edilmiştir. Çeviri kuramcısı A.Culioli de çeviri yaparken tüm metni muhafaza etmeye dayalı bir çeviriden yana değil, ama anlamı korumaya dayalı bir çeviriden yana olduğunu belirtir (Goester, 1987: 7).

Çalışmada, “anlam” kavramını günümüz çeviri kuramlarından *Yorumlayıcı Anlam Kuramı/Yorumlayıcı Çeviri Kuramı/Anlam Kuramı* (*La théorie interprétable de la traduction / Ecole du sens*) olarak adlandırılan çeviri kuramı çerçevesinde ele almaya çalışacağız. *Yorumlayıcı Anlam Kuramı* 1960'lardan başlayarak her ikisi de önce konferans tercümanı, daha sonra da ESIT'de öğretim elemanı olarak görev yapan Fransız çeviribilimci Marianne Lederer ve meslektaşları Danica Seleskovitch'in deneyimleri ve birlikte Fransa'da ve başka ülkelerde sundukları araştırmaların bir araya getirilmesi ile oluşturulmuş ve geliştirilmiştir. Kuram, özgün metnin anlamı üzerine odaklanan düşüncelere dayanır; çevirinin, mesajı aktarmaya, kelimeyi değil fakat yazılı ya da sözlü özgün söylem/metnin¹ söylemek istediği şeyi, “anlamı” yeniden oluşturmaya yaradığını kabul eder (Seleskovitch et Lederer, 2001; Lederer, 1994: 23-25). ”Anlam”, *Yorumlayıcı Anlam Kuramı*'nın ”anahtar kelimesi”dir ve kuram, ortaya çıkacak çeviri ürününün başarısında, kalitesinde belirleyici rolü nedeniyle çevirmene merkezi bir yer verir, çevirmenin anlama ulaşması sırasında geçirdiği bilişsel süreçleri açıklar.

M. Lederer, sözlü çeviri deneyimine dayanan kuramında sözlü ve yazılı çeviriyi öznitelikleri, benzerlikleri ve farklılıklarını ile betimler; kuramın yazılı metinlere de uygulanabileceğini söyler. Kuram, soyut düzeyde ele alınmakla kalınmaz; Fransızca, İngilizce ve Almanca metinler arasında yapılmış çevirileri karşılaştırarak eşdeğerlik, birebir denklik vb. çeviri yöntem ve tekniklerinin uygulandığı çeviri örnekleri ile bunların bir çeviride nasıl gerçekleştiği ortaya koyma. Çeviride karşılaşılan sorunlar, çeviri ve yabancı dil öğretimi arasındaki fark, çeviri eğitimi ve otomatik çeviri konuları da irdelenir. Açıkça dile getirilmese de ele alınan tüm bu konular kapsayıcı bir kuram görünümü sergiler.

2. ”*Yorumlayıcı Anlam Kuramı*”

Diğer bilim dalları gibi çeviribilim de ”neden” sorusunun peşine düşerek olgular arasındaki, ya da olgu türleri arasındaki ilişkileri somutlaştmak ister; bunu yaparken de varsayımsal, düşünSEL çerçeveler, tasarımsal araçları, kısaca kuramları kullanır. Kuram, bilim kuramsal anlamda bir olgu ya da olayı açıklama çabası ise, M. Lederer *Yorumlayıcı Anlam Kuramı* çerçevesinde çeviri olusunu açıklamada

“anlam” anahtar kavram olarak kullanmaktadır. Uzun yıllara dayanan mesleksel deneyimi sırasında gözlem ve düşünüm birikimi ile M. Lederer kuramçıdır; ayrıca ESIT’de çeviri eğitimcisi olarak çeviri öğretimine yönelik verdiği derslerde de bu birikimi kullanır. Çevirmen/yorumcu ve eğitici olarak her iki alandaki gözlem ve deneyimlerinin birbirini beslemesi doğaldır. Kuram ile uygulamanın birlikteliği alışık bir durum olmasa da burada kuramdan yönteme geçiş söz konusudur ve bu durumda M. Lederer'in kuramçı ve uygulayıcı yanını birbirinden ayırmak pek olanaklı görünmez.

Her ikisi de konferans çevirmeni olarak bu alanda uzun yıllar çalışmış olduklarından kuramın kaynağı sözlü çeviriye dayanır. Kurama göre, yüksek nitelikli zihinsel bir etkinlik olarak kabul edilen çeviri üç aşamada gerçekleşir: Anlama (compréhension), sözcüklerden sıyrıma (déverbalisation) ve ifade etme (expression) veya yeniden ifade etme (réexpression). Bu ifade kuramın temel söylemidir. Fransızca-Türkçe Büyük Sözlükte “*interpréter*” fiilinin 1. *Yorumlamak*, 2. *Açıklamak*, 3. -gibi düşünmek 4. (*Bir sözden bir davranıştan*) *Anlam çıkarmak*, 5. (*Rol*) *Oynamak*, 7. (*Müzik aleti*) *Çalmak* gibi karşılıkları bulunmaktadır (Saraç, 1976: 724). Kuramın anlama bakışı Paris Göstergibilim Okulu'nun anlama bakışı ile koşutluk gösterir. Okul, metinsel düzlemden gerçekleşen “anlamlama” sürecini inceler (Kıran (Eziler), 2004: 54). Burada göstergibilimin amacı, metnin sınırları içinde kalarak, metnin sunduğu malzemeyle metni olabildiğine nesnel bir biçimde çözümleyip, soyut ve doğru bir biçimde yeniden oluşturmaktır Kıran (Eziler), 2004: 50-61). *Yorumlayıcı Anlam Kuramı*, yorumlayarak anlamı çıkarmanın yanı sıra “*interpréter*” fiilinin, “*açıklamak*” karşılığına uygun olarak çeviri işleminin tüm bileşenlerini, çeviri nedir, çeviri işlemi sırasında yapılanlar, çeviri amaçlı yorumlama, metni anlama, yazılı/sözlü dilin doğası, yazılı/sözlü çevirinin benzerlik ve farklılıklarını, kuramın kökeni, anlam nedir, nasıl ele geçirilir, kavrama/anlama, anlam birimler, yeniden ifade etme, içeriği olduğu gibi aktarırken biçimin eşdeğerliğinin nasıl sağlanabileceği, eşdeğerlik ve birebir denklik oluşturularak nasıl çeviri yapılabılır, çeviride sadakat ve özgürlük nasıl gerçekleştirilebilir vb. konuları da örneklendirerek derinlemesine irdeler (Lederer, 1994). Ancak bu çalışmanın kapsamı çerçevesinde burada bu konuların hepsine yer verme olanağı olmasa da kuramın bütünsel bir kuram olduğu ya da olmak istediği sonucunu çıkarmak yanlış olmaz. M. Lederer, çeviri etkinliğini açıkladıktan sonra bu yaklaşımın çeviri eğitiminde nasıl etkinleşeceği sorusunu da özgün metinler ve çevirileri bağlamında konularını, somut çeviri uygulamaları için yol gösterir, bir yöntem önerisinin ipuçlarını sunar. Bu, kuramın uygulama ile sınanması, daha sağlıklı bir çeviri uygulaması gerçekleştirmeye, hatta öğretme girişimidir.

Çeviri etkinliği, kuramsal çerçevede çevirmenin metinle birebir, yüz yüze teması sırasında zihninde olan bitenle birlikte açıklanır. Çeviri sürecinde, metnin doğru anlaşılmasına için metnin ve bağlamın sağladığı bilgilerin, verilerin (contexte

cognitif) çevirmene yol gösterdiği belirtilir (Lederer, 1994). Çok daha karmaşık bir işlem olan andaş çeviri sırasında pek çok etmen işe karışsa da belirleyici olan, çevirmenin “*işitmeli konuşması arasındaki süreçte olan bitenler*”dir (Lederer, 1981: 46-58). M. Lederer, *Yorumlayıcı Anlam Kuramı*’nın bellek çalışması ile ilgili kısmının Seleskovitch’ın “*Language, langues et mémoire*” (1975) adlı çalışmasına dayandığını belirtir (Lederer, 1981: 22).

Göstergebilimci A. Lyudscanov'a göre de çevirmenin çeviri işlemi sırasındaki zihinsel sürecinin açıklanabilmesi bir çeviri kuramının oluşturulmasını sağlayabilir (akt. Delisle, 2001: 53). M. Lederer de benzer biçimde sözlü çevirinin henüz açıklık kazanmadığını belirttiği çalışmasında, andaş çevirinin açıklığa kavuşturulmasının ancak çevirmenin bir araştırma nesnesi olarak ele alınması ile mümkün olabileceğini ileri sürer (1981: 46). Özetle, her iki görüş de çeviri sırasında çevirmenin araştırma nesnesi olarak incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

D. Seleskovitch (bkz. Lederer, 1981: 6-7)'e göre dilbilimin geliştirdiği kuramlar, ağırlıklı olarak dilin yapısı üzerinedir. Dilbilimde “dil” (*langue*) ve “söz” (*parole*) ayrimı yapılmış olmasına karşın “söz” boyutuna ilişkin çalışmalar yetersizdir ve M. Lederer *Yorumlayıcı Anlam Kuramı* ile bu boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Aslında bu, her iki durumun zamansal açıdan örtüşlüğü göz önünde bulundurulduğunda araştırmacıların temel ilgisinin dilin yapısal unsurlarından işlevsel unsurlarına kayması durumu ile de açıklanabilir. Ayrıca dilbilim alanında yaşanan edimsel dönem noktasının, çeviribilim için de söz konusu edilmeye çalışıldığı düşünülebilir. Gerçekte dilin bir parçasını oluşturdukları için uygulamalı çalışmalarla incelenip kuramsal düzeyde tanımlanmaları mümkün olan bilişsel unsurlar, doğrudan gözlemlenebilir olmadıkları için dilbilimin çalışma alanının dışında tutulmaktadır. M. Lederer, dilde ihmäl edilen bu boyutla ilgilenmiş, ona etki eden unsurlar üzerinde durmuş, dilde anlam boyutunu ele almış ve dilde “söz” düzlemini gözlemleyerek andaş çeviride dilin işleyişini açıklamaya çalışmıştır (Lederer, 1981: 6). Çünkü M. Lederer için dil her şyeden önce bir koddur ve bu kod-dil, dil yapıları ve kültür açısından benzer ya da aynı dil ailesinden gelen diller arasında oluşur. Çeviri eylemi sırasındaki bu kod değişimi erek dilde de aynı biçimde var olduğu görülen eşdeğerlikler bütünüdür. Eşdeğer yapılar her dilin söz varlığı içinde hazır halde bulunurlar; hazır halde bulunmayanlar dilsel çeviri yoluyla oluşturulur. Burada mutlaka yorumlama da işe karışacaktır; çünkü bir kod-dil doğrudan başka bir kod-dile dönüştürülemez, dolayısıyla çevirinin amacı olan “anlam” aktarılamaz (Lederer et Seleskovitch, 2001: 15, 17, 18).

M. Lederer'e göre çevirmen, dilin söylem boyutuna en çok birkaç saniye içinde ulaşırken o esnada “kısa süreli bellek”te sözcüklerin birebir anımlarını tanımlamaya yönelik eşleştirmeler gerçekleşmekte ve tümcelerle anlam birimleri birden ortaya

çökmektedir. O anda çevirmenin bilincinde göstergeler kaybolurken sadece anlamsal düzeyde hatırlananlar varlık göstermektedir. Bir anlamda sözler buharlaşıken birbiri ardına anlamlar oluşmaktadır. Sözlü çeviride, somut anlamda bir yapı olmasa da yazılı çevirinin aksine anlamanın varlığı kalıcıdır (Lederer, 1981: 7/1994: 23-28; Seleskovitch-Lederer, 2001: 298). Guidere'e göre, bir çeşit bilgi işlemleme süreci olan bu bilişsel etkinlik sırasında, "*çevirmen dünya bilgisinin yer aldığı bilişsel belleği yardımıyla anlamı yakalamak için, bağlamı ele geçirmeli ve yazarın söylemek istediği anlamış olmalıdır*" (akt. Musampa, 2011: 31).

Sperber ve Wilson (akt. Musampa, 2011: 30) için bireyin, çalışmamız gereği de çevirmenin "*bilişsel evreni onun algılayabildiği veya tümüyle h̄Gkim olup bir sonuca verdiği tüm olgularla, kendisinde ortaya çıkan tüm olguların bütünüdür. Bireyin bilişsel evreninin bütünü onun fiziki çevresi ve bilişsel kapasitesine bağlıdır. Çevirmen bilişsel evrenine sadece öğrendiği olguların, olayların hepsini değil aynı zamanda bu oylardan öğrenebileceklerinin (yapacağı olası çıkarımların) tümünü de dahil eder.*"

Çevirmen, kaynak ve erek dil arasında anlamsal ilişkileri yeniden kurabilmek için söylemi/metni bütünüyle yorumlamasını gerektiren bir çözümleme yapmak zorundadır. Çevirmek, kavramları içinde bulundukları grafik şekillerden sıyrıp almak ve bu kavramlar için başka bir dil sisteminde onlara uygun ses (phonologique) ya da biçim (morphologique) gibi başka belirtiler, grafik şekiller, biçimler bulmaktadır (Delisle, 1982). Çeviri sırasında metni yorumlayan çevirmen, disiplinlerarası bilgilere de başvurur ya da farklı disiplinlerin açıklayabileceği bilgileri kullanır, bilişsel süreçler yaşar, bu karmaşık bilgiler yiğininin tümü "*çevirmenin bilişsel evrenidir.*"

Kuram çerçevesinde sözlü çeviri temelinde çeviri işlemi betimlenirken dilbilim ve ruhbilim alanlarına da başvurulmaktadır; çünkü çeviri ve bu bilim dalları birbirlerini beslemektedirler. Kuramın kavram örgüsü de yine bu alanların kavram örgüsü ile koşturur; dil, söylem, metin ve anlam gibi. Her ne kadar sözlü çeviri yapısalçı dilbilimin sınırları içinde açıklanamasa da yine de kuram kapsamında dilbilimin sınırları içerisinde kalmaktadır. M. Lederer, dilbilim alanına ait kavramları yeniden tanımlamadan ilgili alandaki anlamlarıyla kullandığı gerekçesiyle önceleri eleştirilen kuramı tanıttığı "*La traduction aujourd’hui: Le modèle interprétatif*" (1994) adlı yapıtın sonunda yirmi yıllık bir zaman dilimi boyunca çeviri alanında kullanılan ve anlamı farklılaşan sözcük ve terimlerden oluşan bir terimcye yer verir.

3. Yazılı / Sözlü Çeviri

M. Lederer çeviriyi sözlü ve yazılı çeviri olarak ele alırken dilsel yapıdan uzak bir anlam algılama ve aktarma işi olarak gördüğü sözlü çeviriyi anlam boyutuya sınırlar

ve çeviride eşdeğerliğin ancak anlam boyutunda olabileceğini belirtir (Lederer, 1981: 9-10). Çeviri, yazılı çeviri bağlamında salt cümlelerin “dilsel çeviri” işlemi değil, özgün metin ile çevrilen metin arasındaki bilişsel bir işlemidir. Burada çevirmenin söylemini yönlendiren anlamdır ve çeviride sadakat, öncelikle kaynak metinde ifade edilen anlamla bağlı eşdeğerlikle, sonra da varış dilinde biçimsel uyumun sağlanmasıyla gerçekleşecektir. Kısaca, kaynak dil açısından anlamsal eşdeğerlik erek dil açısından biçimsel eşdeğerlik öncelenir.

Kuramın tanıtıldığı yapıtin “andaş çeviri” başlıklı bölümünde M. Lederer, bir yandan çeviriyi karşılaştırmalı dilbilime dayanarak açıklamanın boş bir uğraş olduğunu belirtirken diğer yandan (Mounin, 1963/67: 273-274; Wills, 1977; Mall, 1977; Ladmiral, 1994 vd. gibi) söz konusu dil çiftleri ne olursa olsun her zaman her koşulda çevirinin olanaklı olduğunu göstermeye çalışır (Lederer, 1981: 389). Yapıtı eleştirel değerlendирerek, sözlü çevirinin belirleyenlerinin tümünü dikkate almadığını, sadece çevirmen aracılığıyla konuşmacıdan dinleyiciye aktarılan ileti bağlamında “çevirmen” ile sınırladığını belirtir. 1980’lerde yaptığı çalışmasında tartıştığı konular, henüz dizgeleştirilebilir bir nitelik taşımamakla birlikte bunlar dilbilim ve çeviri alanına ışık tutabilecek niteliktir. Kuram kapsamında çeviri üzerine dile getirilen görüşler çevirinin tümünü kapsamaktadır. Bazı noktalarda ayırsa da, sözlü ve yazılı çeviri türü ilkesel olarak birdir, ikisi de dil-dışı değildir ve anlamın aktarımını hedef alır (Lederer, 1981: 392-393).

M. Lederer anılan iki tür çeviri ya da uygulaması karşısında çevirmenin durumunu betimledikten sonra iki tür çeviriden söz eder: Varış dilinde eşdeğerliğin bulunması yoluyla yapılan çeviriye “yorumsal çeviri”, birebir örtüşme sağlanarak, dilsel denklik oluşturularak yapılan çeviriye ise “dilsel çeviri” adını verir. Kuram, ‘çevirmen önce bilgiyi birtakım zihinsel süreçlerden geçirip yorumlayarak² anlam ulaşmalı; sonra kendini kaynak dilin dilsel/sözcüksel egemenliğinden kurtarmalı ve erek metni, erek kitleyi göz önünde bulundurarak oluşturmali. Bunu yaparken de ya eşdeğerliği bulmalı ya da denklik oluşturmalıdır’ der. Bu iki çeviri yaklaşımı arasında ortak bir nokta vardır: Öncelik biçimde ve sözcüklerde değil, anlam bağılıktır (a.g.y.,s.52). O halde kuram için en önemli kavram “anlam” kavramıdır. Bu durumda M. Lederer'e göre “anlam” nedir?

4. “Anlama” ve “Anlam birimler”

Yorumlayıcı Anlam Kuramı temelli çeviri eğitimi verilen ESIT’de yapılan sınavlarda öğrencilere “anladığınızı çevirin” denilmesinden “anlam” kavramının öncelikli yeri de anlaşıılır. J. Delisle, çeviri eylemini gerçekleştirebilmek için çevirmenin anlaması yeteneği ile birlikte dört alanda uzman olmasının zorunluluğunu belirtir ve burada konuşturduğumuz anlam etkinliğini bir yetenek işi olarak görür (Delisle, 2001). “Anlama yeteneği”, yazarın söylemek istedığını, yani

metnin iletisini, elindeki metinden çıkarabilme yeteneğidir. Dış dünya bilgisiyle birlikte dilin bilgisini de gerektirir. Söylemde yer alan düşüncelerin yazılı olarak karşımıza çıktığı yer olan metin yorumlanmalı, anlam iyice kavranıp sonra öteki dilde ifade edilmelidir. Kavrama, her şeyden önce metnin ve bağlamın çözümlenmesini gerekli kılarken ayrıca gerçek bir dilsel edinim, dil dışı kültürel veya teknik bilgi de gerektirmektedir. Metnin anlamı bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Anlam, dil dışı söylemek istenen şeydir aynı zamanda, konuşucunun henüz ifade etmediği, dinleyici/söylemin alıcısının henüz alımlamadığı ama alımlamak üzere olduğu. Anlam, bir söylem ya da metin parçasının dilsel anlamı ile çevirmenin o anda devreye giren dünya bilgisinin bileşiminin ürünüdür. Kısaca, anlam, anlama sürecinin sonunda ele geçer. Anlama bir süreçtir, anlam ise o sürecin ürünüdür. Anlama ulaşma yine bir akıl işi sayılan “yorumlama” sonunda gerçekleşir. Yazılı metinde “yorum yapabilme” ise, konu, yazar, metnin işlevi, metnin alıcıları v.b tüm parametrelerini hesaba katan bir alıştırmadır. “Anlama yeteneği” de bir yerde tüm bu parametrelerin bileşimini gerçekleştirebilme yetisidir (Delisle, 2001: 173-174).

Çevirmenin zihninde metnin ve söylemin anlamı Lederer'in “*anlam birimi/ünitesi*” (*unité de sens*) diye adlandırdığı kısa ya da uzun, küçüklü büyülü dokunuşlarla adeta saniye saniye ortaya çıkar. Nicel olarak sayılamayan anlam birimler yeterli sayıda anlamlı bilgilerle karşılaşlıklarında ortaya çıkarlar. Bir metnin kavranması/anlaşılması anında dilsel yeti (*compétence linguistique*) ile dünya bilgisi (*savoir encyclopédique*) aynı anda devreye girer. M. Lederer'in sözleriyle, “*O halde anlaman kavranması, metnin o an okunması sırasında, ortaya çıkan, metinden yayılan ile alicinin anlamlı, akla yatkın, sağlam bilgilerinin devreye girerek birlikte ortaya çıkardığı, yeni bilgilerle birleşip kaynaşması ile gerçekleşir.*” (Lederer, 1987: 14; Bkz. Lederer, 1994: 32-39). Kısaca “anlam”, bir yorumlama sürecinden geçerek işaretlerden (sessel veya biçimsel) sıyrılmış bir bütündür. Bellek canlıdır ve sürekli yeni bilgi/veriler eskilerle birleşir, kaynaşır. Bu bilgi/verilerin önü, ucu yeni bilgi/verileri alacak şekilde açıktır ve onlarla da bu yeni süreci yineleyerek yeni anlamlar, bilgi bireşimleri oluştururlar. Bellekte bu bilgilerin kimileri unutulur; ancak, daha sonra yakın ya da uzak bir gelecekte bir bilgi, ses, görüntü, hatta koku vb. bir etki, uyarıcı ile açığa çıkar, hatırlanır, eski bilgilerle yeni bir anlam, bireşim oluşturur. Böyle anlarda anlam, kesin, net cümlelere ayrılamayan bütünsel bir etkinlidir. Bu etkinlik sürekli ve her defasında güncellenirken anlam çeşitlenir, farklılaşır. Kısaca anlam, devingen bir bütündür.

M. Lederer anlamı ve metinlerin anlamının nasıl ortaya çıkarıldığını açıkladıktan sonra bu kez de söylem düzeyinde var olan “anlam birimleri” kavramlaştırır. Anlam sözlü çeviride “anlam birimler”den oluşur. Ardıl çeviri bilişel hafızanın işleyişini açık bir biçimde ortaya koyar. Eş zamanlı çeviride ise bir ses iştilip ardından yeni bir sesin gelmesi ile ilk ses unutulurken -ki bu bozuk bir musluktan akan su damlaları gibi- bir yandan da anlamın küçük küçük, yavaş yavaş, birbirini izleyen damlalar gibi

ardı ardına oluşmasına tanık olunur. Söylem/konuşma çevirmenin kulağına ulaşır, sözcükler düzensiz aralıklarla birbirini izlerken bir anda tıpkı bir fotoğraf makinesinin deklanşörüne basıldığında duyulan bir “klik” biçiminde anlama/kavrayış oluşur. Başka bir söyleyişle “anlam”, fotoğraf çekerken dijital ekranda görüntülerin birbiri ardından akmaya devam ederken deklanşöre basıldığı anda sabitlenerek donan görüntüdür. Deklanşöre basılmadığı sürece o anlam; yani görüntüler sürekli güncellenir. Deklanşöre basılıp görüntüler sabitlendiğinde kavrayış gerçekleşir. Anlam parçacıklarının belli bir uzunluğu yoktur; alıcıya göre değişir; açık, net bir ifade haline gelmezler ancak ses zincirinin -su damlaları üzerinde olduğu gibi- ilerlemesi sırasında değişken anlarda anlaşılıp kavranırlar. Büyük bir olasılıkla ilgili alandan gelen, ele alınan konuyu iyi bilen ve salonda konuşmacıyı rahat duyabilecek bir biçimde konumlanmış bulunan alıcı, anlamak için söylemin devamını hatta tümünü dinleme gerektiğini duymaz. O anda anlam birimleri genel anlam üretmek üzere birbiri ardına yorumcunun/çevirmenin zihninde üst üste yığılır, birikir, çok daha geniş birimlerle birleşerek, çok daha uygun, sağlam, mantıklı düşüncelerle iç içe geçerek sözlerden sıyrılmış, yahn bilgilere, anlamlara dönüşürler (Lederer, 1994: 27). Anlam birimler, çeviride eşdeğerlik oluşturmayı olanaklı kılabilen en küçük anlamlı birimdir.

Bu aşamada söylem ve sözlü çeviri sürecinde yapılan zihinsel tasarım, önceki bir algının zihinde yeniden canlandırılması işidir. Bilindiği üzere S.Freud (akt. Lederer, 1994: 28), bilinçten bahsederken bilinç halinin geçici olduğunu, bilinçli olarak bildiğimizi zannettiğimiz bilginin büyük bölümünün gizli, belirsiz ve bir bilincsizlik halinde bulunduğu belirtir. Sözlü çeviride çevirmenin her defasında işitmiş ve tümüyle sözcüğü sözcüğüne bağlı kalarak çevirmiş olduğu birkaç kelimededen sonra oluşan anlam birimler bilinç düzeyine çıkışmış bilinçli anamlardır. Bu yeni anlam birimler sözcüklerden arınıp ve hemen birkaç saniye önce oluşmuş ya da uzun zaman öncesine ait dil dışı bilgi ile dilsel bir bilginin birleşmesi ile birden ortaya çıkar. Anlam birimler, söylemin başında veya herhangi bir yerinde bir kere kavrandıktan, anlama ulaşıldıktan sonra önbellek alanına düşer, bilinç düzeyine çıkış kalıcı bir bilgi haline gelirler. Bu bağlantıyı kuran dilbilgisel bir birim, o anda işitilen bir ses veya ortaya çıkan bir uyarıcıdır.

Çevirmenin bilişsel evreninde gerçekleşen anlam, sözcüklerden doğar ama onların anımlarının toplamı değildir. M. Lederer anlamı açıklamak için J-P.Sartre'ın “*Qu'est-ce que la littérature?*” adlı yapıtındaki açıklamasına başvurur:

(Böylece) başlangıçtan itibaren anlam, sözcüklerin içerdiği şey olmayıp o sözcüklerin her birinin kavranmasını sağlar; yazınsal nesne dil aracılığıyla ortaya çıksa da dilin içine verili değildir; (...) bir kitapta yer alan yüz bin sözcük tek tek okunsa bile yapıtın anlamına ulaşmak mümkün olmaz; çünkü anlam sözcüklerin toplamı değil onların örgütsel bütünüdür. (Sartre, 1985: 50-51).

Bu durumda “anlam”ı kavrama, her zaman dilsel göstergelerin algılanması eşliğinde gerçekleşir (Lederer, 1994: 24). M. Lederer algılamayı J. Piaget’ye göre açıklar: “*Her algıya her zaman bir yorum eşlik eder. İşte bu yorum algının bireyin bakış açısına girmesine ve söz konusu biçimin kavramsallaştırılmasına izin verir.*”

Ancak Freud gibi D. Seleskovitch (1976)’e göre de anlam, bilinçli olma haliyle ilişkilidir. Anlam söylemek istenen, konuşmacının henüz söylemediği, söylemin alıcısının henüz alımlayıp dile getirmediği ise, anlamın yayılması, söze dökülmeyen bir düşüncenin göstergesel bir işaretle (indication sémiotique) bir araya getirilmesini gerektirir. Öte yandan bir cümleinin anlamı, bir yazarın niyeti ya da bir metnin yorumu değil, yine D. Seleskovitch’e göre (2001: 269) yazarın bilinçli olarak söylemek istedigidir.

D. Sperber (1986) ise metinleri anlamaya sürecinde iki aşama önerir: Birincisi metnin dilini anlamaya, ikincisi dil-dışı bilgiler yardımıyla anlamayı “çıkarsama” (Lederer, 1994 : 24). Anlamdan gelen çıkarımların, anlamlamaların kavranması aradık etapların sonunda önce dil ardından söylem düzeyinde değil, söylemin akışı esnasında zihninin tek bir hareketinin sonunda, bir anda anlaşıılır.

5. Çevirmenin Bilişsel Süreçleri ve İşleyişi

Kuramda, çevirmene öncelikli bir yer verilir; anlamın kavraması sırasında geçirdiği bilişsel süreçleri betimlenir. Bir çeviri etkinliğinin nasıl gerçekleştiğinin ve anlamın nasıl ulaşıldığının anlaşılması daha sonraki aşamada bu işlemin öğretilebilmesini sağlayacağı anlamına gelir. Sperber ve Wilson'a göre bireyin/çevirmenin:

Bilişsel evreni onun algılayabildiği veya tümüyle hâkim olup bir sonuca varlığı tüm olgularla, kendisinde ortaya çıkan tüm bilgilerin bütünüdür. Bireyin bilişsel evreninin bütünü fiziki çevresine ve bilişsel kapasitesine bağlıdır. Çevirmen bilişsel evrenine sadece öğrendiği olguların, olayların hepsini değil aynı zamanda bu olaylardan öğrenebileceklerinin (yapacağı olası çıkarımların) bütünü de dahil eder (akt. Musampa, 2011: 30).

Çevirmen bu sürecin sonunda yorumlayarak anlam aşamasından sonra kendini kaynak dilin “dilsel/sözcüksel egemenliğinden” kurtarmalı ve erek metni, erek kitleyi göz önünde bulundurarak oluştururken ya eşdeğerliği bulmalı ya da dilsel denklik olmalıdır. İyi bir çevirinin önkoşulu, çıkış metni ile varış metni arasında eşdeğerliğin tümüyle sağlanmış olmasıdır. ESIT’de benimsenen çeviri arasında dil çifti ve metin tipi ne olursa olsun çevirinin eşdeğerlikle yapılmasına yöneliktir.

Sonuç

Yorumlayıcı Anlam Kuramı, erek odaklı, süreç odaklı, belki bilişsel kaygılı denebilecek bir bakış açısıyla çevirmeni merkeze alan bir yaklaşım sergilemektedir. Bu çalışmada “çevirmen” ile sınırlanan kuram kapsamında “anlam” kavramı betimlenmeye ve çeviri etkinliğinde öne çıkan aşama olarak “anlama”nın olağan koşullarda nasıl gerçekleştiği açıklanmaya çalışılmıştır. Çeviri sürecinde anlama ulaşmak için çevirmenin sahip olması gereken öznitelikleri ve çeviri etkinliğinin işleyişini görüürleştirmeyi amaçlayan bu çalışmada, sözlü/yazılı kaynak dilden çıktıktan, çevirmen tarafından alımlandıktan ve sözcüklerden arındıktan sonra elde edilen “anlam” ile anlamı -mutlaka her algısına eşlik eden bir yorumlama sonunda belleğinde şekillendiren “çevirmen” arasındaki sıkı ilişki açıkça görülmektedir. Kavranan bu anlam, başarılı bir çeviri için, aynı biçimle, aynı duyguyu, aynı etkiyi çağrıştıracak şekilde başka bir dilde yeniden ifade edilebilinir mi sorusunun yanıtı metni, çıkış metnin dilsel egemenliğinden özgürleşmiş olarak ve erek kitleyi göz önünde bulundurarak oluşturması gereken çevirmene bağlıdır. Ancak, bilindiği gibi insanın öğrenme süreçleri ve her açıdan gelişimi birbirinden farklı ve birçok etkene bağlıdır. Çevirmenin çeviri sırasında bilişsel süreçleri bireyden bireye farklılık gösterir; insana özgü ve evrenseldir. Burada genel geçer bir işleyiş söz konusu olmakla birlikte bu karmaşık süreçler henüz ilgili bilim dallarınca açıklığa kavuşturulamamıştır. Buradan hareketle, yazının başında somut olarak sorulan sorulara olumlu yanıt vermenin zor olduğu açıktır. Yine de anmanın tümü olmasa da büyük bir çoğunluğu kavranıp ele geçirilebilir. Bir çevirmenin kavradığı anlam ile diğerininki birebir örtüşmese de kavranan bu anlam, başarısı farklı düzlemlere karşılık gelecek şekilde, aynı biçimde, aynı duyguyu, aynı etkiyi oluşturarak başka bir dilde yeniden ifade edilebilir. Dahası bu süreç öğretilebilir ve öğrenilebilir. *Yorumlayıcı Anlam Kuramı* ile yapılmak istenen de budur.

NOTLAR

- 1 Discours (söylem) kelimesi aynı zamanda metin anlamında da kullanılmaktadır.
- 2 Yorumlama, “*interprétation*, Üretici-dönüştümsel dilbilgisinde, derin yapıya anlam verme (anlamsal yorum) ya da yüzeysel yapıyı gereken sesbilimsel ve sesçil özelliklerle donatma” (B.Vardar,2002:225) biçiminde tanımlanmakta bir bilim dalı olan Yorumbilim ise, “Birsözedilen dilin olağan yorumuyla tüm olanaklı yorumlarını belirleyip dilin düzgün deyimlerinin her bir yorumda kazandıkları anamları belirten, doğruluk, geçerlilik, tutarlılık, içерme, eşdeğerlik gibi kavramları tanımlayan; düzgün deyimler ile anamları arasındaki ilişkiler konusundaki kanıtsavları ortaya koyan sözeden kuram” biçiminde tanımlanmaktadır. <http://www.anlambilim.net/yorumbilim-nedir-129155.htm> Erişim tarihi: 23 Nisan 2012.

KAYNAKÇA

1. Bengi-Öner, I., *Çeviri Kuramlarını Düşünürken*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2001.
2. Delisle, J., *Analyse du discours comme méthode de traduction. Initiation à la traduction française de texte pragmatiques anglais, Théorie et pratique* (2ème édition), Ed. De l'Université d'Ottawa, Ottawa, 1982.
3. Delisle, J., *Çeviri Yöntemleri İçin Söylem Çözümlemesi*, Çev: J.U. Derkunt, 1982/2001.
4. Delilse, J. et d'autres., *Terminologie de la traduction*, John Benjamins, Amsterdam, 1999.
5. Eruz, F. S., *Çeviriden Çeviribilime, Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış*, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2003.
6. Goester, J.L., "Un point de vue énonciatif sur la traduction", *Le Français dans le monde. Recherches et applications*, Août-Septembre 1987, no spécial, Paris, 1987, p.4-10.
7. Kiran (Eziler), A., "Göstergebilim ve Yazinsal çözümlemeler", *Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları* (Prof.Dr.Erdim Öztokat 'in anısına), Mülütingual, İstanbul, 2004, s. 50-61.
8. Ladmiral, J.R., *Traduire: Théorèmes pour la traduction*, Payot, Paris, 1979
9. Lederer, M., *La traduction simultanée, fondements théoriques*, Lettres Modernes Minard, Paris, 1981.
10. Lederer, M., "La théorie interprétative de la traduction", *Le Français dans le monde. Recherches et applications*, Août-Septembre 1987, no spécial, Paris, 1987, p.11-16.
11. Lederer, M., *La traduction aujourd'hui. le modèle interprétatif*, Hachette, Paris, 1994.
12. Mounin, G., *Les Problèmes théorique de la traduction*, Gallimard, Paris, 1963/67.
13. Oseki-Dépré, I., *Théories et pratiques de la traduction littéraire*, Armand Colin, Paris, 1999.
14. Sartre, J.P., *Qu'est-ce que la littérature?*, Gallimard, Paris, 1985.
15. Stolze, R., *Übersetzungstheorie, Eine Einführung*, (Çev: Emra Büyüknisan, Bitirme Tezi), Darmstadt, 1993.
16. Musampa, E. K., "L'environnement cognitif du traducteur et l'interdisciplinarité dans la pratique de la traduction", *Synergies Roumanie n° 6 –*, 2011, pp. 29-40.
17. Seleskovitch, D. et Lederer, M. (), *Interpréter pour traduire*, (4ème Edition revue et corrigée), Didier Éruditions, Paris, 1984/2001.
18. Vardar, B., *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2002.
19. Yazıcı, M., *Çeviribilime Giriş*, Emek Matbaacılık, İstanbul, 2001.
20. Yücel, F. , *Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edimi*, Dost Kitabevi, Ankara, 2007.
21. Zuber, R., *Les "belles Infidèles" et la formation du goût classique*; Albin Michel, Paris, 1968/1994.
22. "Yorumbilim nedir", 23 Nisan 2012 tarihinde <http://www.anlambilim.net/yorumbilim-nedir-129155.htm> adresinden erişildi.
23. Sözlükler: Tahsin Saraoğlu, Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük, TDK Yayınları, 1976.